

Dr. V. MILDSCHUH:

Inflace nebo deflace?

Již v loni v zimě předvídali někteří vážení národohospodáři — také u nás — brzký konec světové krise. Ale mýlili se velmi — krise stává se naopak stále intenzivnější. To vidíme i na počtu nezaměstnaných u nás v prvních pěti měsících posledních čtyř let (nezaměstnanost se měří u nás počtem neumístěných uchazečů u zprostředkovatelen práce). Počet ten činil

v l e d n u

1930: 73.891	= 3.- %	osob zaměstnaných,
1931: 313.511	= 12.9 %	osob zaměstnaných,
1932: 583.138	= 23.4 %	osob zaměstnaných,
1933: 872.775	= 34.9 %	osob zaměstnaných,

v ú n o r u

1930: 86.156	= 3.5 %	osob zaměstnaných,
1931: 343.972	= 14.1 %	osob zaměstnaných,
1932: 631.736	= 25.2 %	osob zaměstnaných,
1933: 920.182	= 36.1 %	osob zaměstnaných,

v b ř e z n u

1930: 88.005	= 3.6 %	osob zaměstnaných,
1931: 339.505	= 13.9 %	osob zaměstnaných,
1932: 633.907	= 25.3 %	osob zaměstnaných,
1933: 878.285	= 35.6 %	osob zaměstnaných,

v d u b n u

1930: 79.721	= 3.3 %	osob zaměstnaných,
1931: 296.756	= 12.2 %	osob zaměstnaných,
1932: 555.832	= 22.3 %	osob zaměstnaných,
1933: 794.412	= 31.8 %	osob zaměstnaných,

v k v ě t n u

1930: 77.069	= 3.1 %	osob zaměstnaných,
1931: 249.686	= 10.3 %	osob zaměstnaných,
1932: 487.228	= 19.6 %	osob zaměstnaných,
1933: 730.182	= 29.1 %	osob zaměstnaných.

Je omyl, soudí-li se z toho, že od února počet nezaměstnaných (t. j. neumístěných uchazečů u sprostředkovatelen práce) klesá, na to, že krize ochabuje. Vidíme, že i v letech minulých klesal od února neb od března počet nezaměstnaných, je to vliv sezonní a nelze z faktu toho usuzovat na zlepšení situace. Naopak vidíme, že počet nezaměstnaných rok od roku hrozivě vzrůstá, že dosáhl již jedné třetiny všech zaměstnaných a že kdyby se tempo to nezařazilo, by příštího roku byla již polovice všech osob zaměstnaných bez práce. To je fakt tak hrozivý, že vše ostatní ustupuje před ním do pozadí, a že třeba sebrati všechno um a soustředit všechno chtění k otázce, jak zarazit toto další stoupání nezaměstnanosti.

Tu je arci první podmínka, bychom si dobře ujasnili příčiny tohoto zjevu. Možno tu jmenovati troje skutečnosti, které jsou dle mého náhledu v té příčině velmi význačné.

První takovou skutečností je rapidní pokles cen, zvláště spotřebních statků. Vývoj ten je zřejmý patrný z velkoobchodního indexu cen (tento index je u nás sestaven na základě 69 statků, shrnující přes 120 cenových záznamů, převážně surovin a polotovárů).¹⁾

Činil pak tento index (v poměru k červenci 1914)

		v dřívější měně papírové	v měně zlaté
v srpnu	1928	986	144.2
v březnu	1929	954	139.5
»	1930	832	121.6
»	1931	744	108.8
»	1932	693	101.4
»	1933	653	95.5
v květnu	1933	658	96.3

Tento vývoj jeví se jak ve sloupci »potraviny, poživatiny a píce« tak i ve sloupci »průmyslové látky a výrobky«, jen s tím rozdílem, že ceny průmyslových látek a výrobků jsou nad průměrem, ceny potravin, poživatin a píce jsou pod průměrem. V celku poklesla hladina cen okrouhle o 35%. Že je to průměr a že ceny jednotlivých statků klesly mnohem více a u jiných zase mnohem méně,

¹⁾ Viz čís. III. přednášek České společnosti národohospodářské v období 1931-32: Dr. Ryba, Revize československých úředních cenových indexů.

o tom bylo již pojednáno v předešlém článku »Krise nynější a krise po válkách napoleonských«.²⁾

Oproti tomu stojí tu však skutečnost, že se ceny výrobních činitelů poměrně málo změnily. Platí to jak o úrocích z kapitálu tak i o mzdách za práci.

Pokud se týče úrokové míry, lze poukázat k tomu, že na př. eskontní sazba cedulové banky činila již od 8. III. 1927 5%, 26. V. 1930 byla snížena na 4½%, 25. VI. 1930 na 4%. Od 5. srpna 1931 byla zvýšena na 5%, od 23. září na 6.5%, snížena pak opět na 6% od prosince 1931, na 5% od 12. dubna 1932, na 4½% od 26. září 1932, na 3½% od 25. ledna 1933.

A sazba pro soukromý eskont do 3 měsíců činila od 11. dubna až do září 1929 4⅞%, stoupla pak v září na 5% a v říjnu na 5½%. Ale již 16. ledna 1930 byla opět snížena na 5%, v květnu 1930 pak na 4½% a v červnu 1930 na 4%. O rok později, 5. července 1931, stoupla sazba na 5%, 23. září 1931 na 6½%, poklesla pak na 6% dne 22. XII. 1931, na 5% 12. dubna 1932, na 4½% v září 1932 a na 4% v lednu 1933.

Vidíme z tohoto sestavení, že úroková míra klesala u nás od r. 1927 do r. 1930, pak stoupala až do září 1931 na 6½% a potom zase klesala na dřívější výši i pod ni. Ostatně je tato poslední sazba (3½%) poněkud násilná, neboť všude jinde zúrokuje se kapitál výš. V celku se tedy zúročení kapitálu v pozorované době mnoho nezměnilo, jediné v poslední době (t. j. v letošním roce) byla eskontní sazba cedulové banky snížena ještě pod svou původní výši.

A ve Spojených Státech činil roční průměr výtěžku ze směnek a jistot dle příslušných Abstracts:

roku 1927	3.60
» 1928	4.24
» 1929	4.86
» 1930	3.25
» 1931	2.20

Ve Spojených Státech dle toho úroková míra stoupala až do r. 1929, pak klesala.

²⁾ Roč. XXXII, sešit 1.

Ještě méně lze pozorovati pokles u druhého výrobního činitele t. j. u práce. Ve zprávách Státního úřadu statistického č. 60 ročníku XIII (1932) uvádí se průměrná sazba hodinová pro 374 povolání u 32 oborů průmyslových v Praze v roce 1919:2.04, v r. 1920:3.45, v r. 1921:4.27, v r. 1922:4.44, v r. 1923:3.90, v r. 1924:3.94, v r. 1925:3.99, v r. 1926:4.04, v r. 1927:4.06, v r. 1928:4.26, v r. 1929:4.37, v r. 1930:4.47, v r. 1931:4.49, v r. 1932:4.49 Kč (základ před válkou byl 0.44).

Tamtéž jsou uvedeny také indexy reálních mezd a to minimálních hodinových sazeb mzdových, pro rok 1926:128, 1927:124, 1928:130, 1929:133, 1930:136, 1931:143, 1932 (květen):144. Z těchto cifer není netoliko vidět nějaký pokles mezd, nýbrž naopak mzdy se více než zdvojnásobily od převratu.

Jestliže na jedné straně ceny výrobků stále více klesají, na druhé straně však ceny výrobních činitelů (kapitálu a práce) zůstávají skoro stejné nebo ještě stoupají, pak je patrné, že počet podniků uzavírajících se ztrátou musí se stále zvětšovat. To má za následek, že vždy větší počet podniků se zavírá a počet osob nezaměstnaných tedy vzrůstá. Tomu tedy rozumíme, zbývá však vysvětliti, proč ceny výrobků stále více klesají.

Výkladů, proč hladina cenová stále více klesá, je několik a pojednal jsem již o nich ve článku shora zmíněném. Rekapituluji jen krátce.

Sluší tu především jmenovati ty, kdož vysvětlují pokles cenový postupující racionalisací (sem patří na př. zesnulý profesor brněnské university Dr. Jan Loevenstein). Oni mají za to, že racionalisací vyloučí se každého roku značný počet lidských sil tím, že se nahradí stroji. Tím však vyloučí se též z výrobního procesu i z konsumu. Namítl jsem oproti tomu, že racionalisace může sice způsobiti nezaměstnanost v určitém odvětví, že však tato nezaměstnanost je jen přechodná, ježto současně s nezaměstnaností v jednom odvětví zvyšují se možnosti v odvětvích jiných a ježto možnosti ty jsou nevyčerpatelné. Ostatně možno tu položit otázku: proč příčiny Loevensteinem uvedené nepůsobily již dříve, před r. 1920 nebo před r. 1929?

Dále jsou ti, kdož hledají příčinu nynější krise na straně peněz. Sem patří na př., jak jsem uvedl ve článku nahoře cit.,

u nás prof. Engliš.³⁾ On pravil v té příčině (viz str. 18 cit. separátu): Musíme rozeznávatí případ, je-li příčina změny (rozuměj: ve směnné relaci mezi zlatem a ostatními statky) na straně zlata, od případu, je-li příčina na straně statků. Je-li příčina na straně zlata (to znamená prakticky na straně úvěrové politiky cedulových bank při zlaté měně), nezmění se nic na reálném substrátu hospodářském, z čehož plyne, že se změna projeví souměrně v celé soustavě hospodářských čísel. Klesnou-li ceny (a jejich úhrn), klesnou i výnosy (v celku) a klesnou i důchody (v úhrnu) z nich tvořené. Beze změny reálného substrátu se nemohou hladiny cen, výnosů a důchodů od sebe odkloniti, jdou souběžně. Takovou změnou o sobě se netvoří zejména blahobyť, který neprýští z čísel, ale z reálného substrátu, a pokles cen nemůže znamenati vzestup blahobytu pro celek, protože se nezměnila produktivita a nutně musí úměrně dolů výnosy a důchody. A nešly-li by důchody dolů (protože jsou pevně upraveny smlouvami, normami atd.), zastavil by se postupně chod hospodářského života, protože výroba při pokleslých cenách a nepokleslých důchodech, které tvoří její výrobní náklad, se ukáže pasivní. Je zde krise!

Potud Engliš; on vidí příčinu klesání cen v úvěrové politice cedulových bank při zlaté měně. Jak si to představuje, to vysvětluje z následujících slov na str. 12 l. c: Povolují-li cedulové banky úvěry nejen na základě zlata, nýbrž i na základě devis, zmobilisují kapitály, které se stávají kupní silou a působí na ceny, jež stoupají, takže ze vzestupu cen ostatních statků plyne znehodnocení zlata jako peněžního statku. Restrikce těchto úvěrů působí opačně. To je také hlavní příčinou znehodnocování zlata v poslední době (ne snad jeho nedostatek), a mluvíme-li dále o příčinách na straně zlata, myslíme na tuto manipulaci úvěru (podtrženo mnou). K tomuto výkladu uvedl jsem již ve článku dříve cit., že Národní banka uvádí ve svém přehledu směrodatných rozborů světové hospodářské krise tabulku o vývoji úvěrových položek cedulových bank a o vývoji oběživa. Tato tabulka »nepodává však nikterak podkladu k tvrzení o obecní deflační politice cedulových bank v ob-

³⁾ Tak zvláště v článcích v Lidových Novinách z r. 1930 a 1931 (vyšly také jako separát v r. 1931) a v článku »Deflační a racionalisační theorie krise« v Obzoru národohospodářském, roč. XXXVII (1932).

dobí, které přichází v úvahu. Je sice pravda, že v letech 1927—28 federální banky amer. politikou levných peněz podporovaly rozvoj americké prosperity, ale v letech následujících nastal opačný postúp netoliko pro úvěry dlouhodobé, nýbrž i krátkodobé. Také ve Francii se v letech 1925 až 1927 rozšířily mezinárodní úvěry devisové, avšak záměnou devis za zlato, což se stalo podstatně do konce r. 1928, francouzská banka zúžila tuto základnu pro mezinárodní úvěrové rozpjetí. Potud tedy — praví se ve Zprávě Národní banky československé z r. 1930 — přechod Francie ke goldstandardu s důsledky naznačenými se mohl projevit jako určité zúžení mezinárodní úvěrové základny, před tím ovšem nadmuté přílišným rozpjetím těchto úvěrů.

Ostatně lze uvést, že pokles hladiny cenové nastal již od r. 1927 (jestliže index cenový z r. 1926:100, rovná se r. 1927:95.4, r. 1928:96.7, r. 1929:95.3, 1930:86.4, 1931:73.0), kdežto pokles úrokové míry až od r. 1930.

Jiným způsobem vysvětluje pokles světové hladiny cenové od r. 1929 známý spisovatel peněžní Gustav Cassel. Ve své knize »The crisis in the world's monetary system«, Oxford At the Clarendon Press 1932 str. 53 a násl. poukazuje k tomu, že naše hospodářská organisace prokázala v letech 1922 až 1929 vzdor velmi nepříznivým okolnostem (praví tu, že po válce jsme žádali zaplacení válečných dluhů a reparací, aniž jsme byli ochotni přijmouti zaplacení, že jsme rozdělili světový trh pomocí velmi mimořádných protekcionistických prostředků v oddělení skoro hermeticky proti sobě uzavřená, že jsme zabránili mezinárodní stěhování lidí, že jsme bránili volnému pohybu kapitálu, že jsme pomocí velkých schemat valorisačních překáželi tomu, by se ceny jistých statků přirozeným způsobem přizpůsobily, že jsme dále uvnitř našich různých zemí vyvinuli monopoly jak podnikatelské tak i dělnické a že jsme tímto způsobem činili vše, co jsme mohli, abychom snížili vnitřní svobodu pohybu, a nedosti na tom, že jsme vytvořili systémy podpor v nezaměstnanosti vypočtené tak, že musely zvýšiti nepohyblivost práce způsobem velmi nebezpečným a mimo to i zruinovati veřejné finance) pozoruhodnou sílu a že přes všechny obtíže, svět se těšil od doby znovuzavedení zlaté měny až do polovice r. 1929 periodě prosperity a velmi značnému pokroku. Zdá se

mu tedy nemožným, vysvětliti nynější prudkou krizi příčinami dříve zmíněnými. Něco muselo se státi, co najednou změnilo situaci a způsobilo krizi. Abychom našli, co to bylo, jest nám toliko pozorovati, co byl nejcharakterističtější zjev v hospodářském vývoji od polovice roku 1929. Nikdo nemůže tu pochybovati, že to byl zcela mimořádný pokles cen. Celková hladina cen statků měřená ve zlatu, skutečně v krátké době 2 a $\frac{1}{2}$ let, od července 1929 do ledna 1932, klesla o třetinu. Ostřejší pokles cen statků sotva kdy nastal za vlády zlaté měny. V dalším ukazuje Cassel (str. 63), že až do r. 1929 všechny země se zdržovaly od nadprůměrného hromadění zlata. Ale od té doby dvě země, Francie a Spojené Státy, začaly přitahovati k sobě zlato v míře zcela mimořádné, což způsobilo, že světové peněžní zásoby zlata se mimořádně špatně rozdělily. Od počátku r. 1929 do polovice r. 1931 zvětšila Francie své zásoby zlata o ne méně než 945 milionů dolarů. V téže době zvýšily Spojené Státy své peněžní zásoby zlata o 815 milionů dolarů. Následkem mimořádně velké nabídky zlata k peněžním účelům celkové světové zásoby zlata (vyjímajíc Rusko) zvýšily se v této periodě o ne méně než 900 milionů dolarů, což odpovídalo 16 procentům těchto zásob z počátku r. 1929. Nuže, tyto zásoby měly vlastně okrouhle se zvětšiti o 3% ročně, a skutečný schodek na konci této periody obnášel tedy okrouhle 23%. Schodek volných zlatých rezerv převyšujících částky minimálně předepsané byl relativně přirozeně mnohem větší. Tak tedy země, o něž jde, shledaly, že není možno udržeti hladinu cenovou na výši, jež převládala koncem r. 1928. Aby zachránily své zlaté rezervy, byly centrální banky nuceny užití ostrých prostředků deflačních. Následek byl ostrý tlak na ceny statků spotřebních v zemích ztrácejících zlato, zvýšená soutěž na světových trzích, a následkem toho cenový pokles po celém světě v míře, které tu ještě nebylo. Většina států ztrácejících zlato byla na konec nucena opustiti zlatou měnu . . . Výsledek bylo úplné shroucení celého mezinárodního systému zlaté měny. Jest to tato mimořádná katastrofa — praví Cassel — již jest nám studovati v přítomné přednášce. Prvním naším úkolem musí býti vyjasniti otázku, jakým způsobem byl tento mimořádný příliv zlata do Francie a do Spojených Států způsoben. A tu ukazuje Cassel v dalším, že byly to především platy válečných dluhů, které tvořily aktuální příčinu jednostranného přílivu zlata do Francie a do Spo-

jených Států, při tom rozumí Cassel slovem »válečné dluhy« také platy reparací. Od ledna 1925 do června 1931 obdržely Francie a Spojené Státy platy válečných dluhů v celkovém obnosu 2262 milionů dollarů. V téže době zvýšily své zlaté rezervy pomocí dovezeného zlata o 1520 milionů dolarů. Tato čísla dokazují dle C. jasně, že čistý dovoz zlata v této periodě byl by býval nemožný, kdyby byly obě země nebyly obdržely platy na účet svých válečných dluhů. Tak tedy může být v pravdě řečeno, že placení válečných dluhů jest základní příčinou mimořádného přílivu zlata do Francie a Spojených Států.

Podrobnější studium příslušných pohybů zlata by ukázalo, že perioda, o níž jde, může být rozdělena ve dvě periody menší, které co do pohybů zlata mají velmi různou povahu. Od počátku r. 1925 do konce 1928 měla Francie mírný dovoz zlata, který však byl vyvážen větším vývozem zlata ze Spojených Států, takže pro obě země dohromady vyplýval mírný čistý vývoz. Vysvětlení je v tom, že Amerika v první polovici půjčovala do ciziny, hlavně do Německa a na dlouhou dobu, obnosy daleko převyšující, co sama obdržela na platech válečných dluhů, kdežto Francie používala svých příjmů z válečných dluhů z velké části k tomu, aby nahromadila velké bilance pohledávek na krátkou dobu v cizině. V následující době, od počátku r. 1929 do polovice 1931, Francie a Amerika dohromady nejenom přijaly celé platy válečných dluhů ve zlatě, ale konvertovaly též bilance nahromaděné v cizině během dřívější periody ve zlato a vyvezly je. Jest nepochybnou skutečností, že obě země dohromady obdržely v tomto období na válečných dlužích obnos 898 milionů dolarů, avšak dovezly zlato ku zvětšení svých zlatých rezerv v obnosu ne menším než 1683 milionů dollarů. Tyto skutečnosti ukazují jasně, že byla tu možnost vyrovnati platy na válečných dlužích vývozem kapitálu. Avšak žádná ze zemí, o něž šlo, nebyla připravena na to, aby pravidelný vývoz kapitálu pokračoval po neomezenou dobu a ve formě dlouhodobých uložení. Tak tedy rovnováha mezinárodních platů, již bylo dosaženo v první periodě, byla jen dočasná, neboť nebyla založena na podkladě stálých mezinárodních vztahů. Až do r. 1929 bylo umožněno Německu platiti reparace, hlavně tím, že dostávalo stále velké zápůjčky od Spojených Států. Od té doby se tyto výpůjčky znatelně zmen-

šily, jednak proto, že vznik náhlého rozmachu (boom) ve Spojených Státech sám zadržel prostředky v této zemi a možná i pro krátkou dobu přitáhl je do jisté míry z jiných zemí, a jednak proto, že Německo na konci 1928 prakticky už vyčerpalo svou schopnost vypůjčovat a pochybnosti počaly vznikat o bezpečnosti zápůjček dříve učiněných. Za takových okolností pokračovati v reparačních platech znamenalo vystavovati světové rezervy zlata mimořádnému tlaku. K tomu přistupovalo ještě stoupající ochranářství Francie a Spojených Států, jemuž by mohlo být dáno místo vedle válečných dluhů jako další příčině jednostranného přílivu zlata.... Docházíme tedy k závěru — praví Cassel (str. 69) — že jednostranný pohyb zlata do Francie a Spojených Států během období, o něž jde, je kombinovaným výsledkem toho, že obě země trvaly na placení válečných dluhů a při tom nebyly ochotny přijmouti tyto platy v normální formě přebytku dovozu statků a služeb.

Výklad Casselův o příčinách světové krise patří dle mého mínění k výkladům nejlépe zdůvodněným. Nicméně mám i tu námitky. Především je výklad ten založen na teorii kvantitativní, a to, co namítám oproti této teorii (že je založena příliš na pozorování vnějších činitelů, hlavně množství platidel, a že nepřihlíží k vnitřním silám tu působícím), namítám i proti tomuto výkladu. Jistě nemůže na př. hromadění zlata ve sklepních bankovních mít účinku na hodnotu peněz. To uznává i Cassel a proto praví, že cedulové banky, aby chránily své zlato, sáhly k prostředkům deflačním; pod nimi má patrně na mysli stížení úvěru cedulovými bankami, zvláště zvýšení diskontní sazby. Ale taková opatření cedulových bank vypuknutí krise nepředcházela, nýbrž následovala až za ním,⁴⁾ nehledě ani k tomu, že kdybychom takový výklad přijali, znamenalo by to, přisuzovati cedulovým bankám příliš mnoho vlivu, vlivu, který ve skutečnosti nemají. Můj výklad je poněkud jiný. Jak jsem pravil již ve svém předešlém článku, mám za to, že jak krise v letech 1920—22 tak i nynější krise od r. 1929 je reakcí na předcházející inflaci úvěrovou a že přerušeni mezi

⁴⁾ Tak i ve Spojených Státech ceny začaly klesat již od r. 1928, ale ku zvýšení sazeb diskontních a pod. došlo až v r. 1929 (průměrná roční sazba z výnosu směnek a jistot činila u federálních res. bank r. 1928 4.24, r. 1929 4.86, r. 1930 3.25, r. 1931 2.20).

oběma případy bylo způsobeno hlavně novou inflací, způsobenou velkými úvěry, poskytovanými zvláště Spojenými Státy Německu i jiným zemím. Když pak zvláště bursovní krísí vypuklou v New Yorku na podzim r. 1929 další poskytování úvěru Spojenými Státy Německu se zarazilo, tu přirozeně objevila se opět krise v plné své síle, přesahujíc z jedné země na druhé a také z oboru na na obor.

Rozumí se, že podle toho, jak se odpovídá na otázku po příčinách krise je různá také odpověď na to, co se má dělat, aby se další šíření krise zarazilo.

Tak ti, kdož vidí hlavní příčinu krise v šířící se racionalisaci, žádají zavedení prostředků, jimiž by se tato racionalisace zadržela. Prof. Loevenstein žádal na př. ve své knize dříve citované zavedení zvláštní daně na racionalisaci, a i v novější době při úvahách o tom, k čemu se má použít výtěžků z půjčky práce, ozývají se hlasy žádající, aby výtěžků těch bylo použito jen k takovým účelům, které vyžadují k svému provedení práce, nikoliv kapitálu. Všechny podobné návrhy připomínají mně počínání dělníků, kteří rozbíjeli nenáviděné stroje, vidíce v nich příčinu své nezaměstnanosti (jako se stalo svého času ve smíchovské kartounce).

Druhou skupinu — a můžeme říci, že panující — tvoří ti, kdož mají za to, že příčina krise záleží v klesání cen spotřebních statků, jemuž neodpovídá též pokles cen statků výrobních (mezda a úrokové míry); můžeme je nazvati deflacionisty. Oni žádají snížení cen také těchto statků, aby nastala nová rovnováha a výroba se stala zase normální. Tak praví na př. prof. Engliš (v cit. brožurě str. 24): »Jestliže je hlavní podstata zhroucení cen deflačního původu, bude nutně následovati snížení cen přiměřené snížení celé soustavy hospodářských čísel, zejména i důchodů, ať si toho přejeme nebo se tomu vzpíráme. Na to musíme býti připraveni. Pokud se to nestane, nebude konec krise. Klesne-li v mezinárodní soutěži výrobci cena o třetinu, aniž předem klesl výrobní náklad, zastaví se výroba, pokud se nepřizpůsobí činitel výrobního nákladu. Nezapomeňme, že jeden činitel — dluh — se nepřizpůsobí, nýbrž zhodnotí a bude tvořiti zvýšenou kvotu výrobního nákladu. Pokud se nepřizpůsobí celá soustava hospodářských čísel, podobá se národní hospodářství stroji, který se má předimenzovati celý na

menší rozměr, ale nejsou ještě všechna kolečka předimenzována a proto do sebe nezasahují... Čím rychleji se předimenzuje celé národní hospodářství, tím lépe.«

V tomto duchu snižují se platy úřednictva, z části i dělnictva, v tomto duchu snižuje se i úroková míra, ale nějaký účinek na klesání nezaměstnanosti nelze pozorovati. Následkem toho nechybí těch, kdož pokládají tento panující směr (»deflační«) za úplně pochybený. Tak praví na př. Cassel, (l. c. str. 78): »Každý člověk může viděti, že návrat normální prosperity je jedině možným, jestliže různé ceny mohou být přizpůsobeny k sobě navzájem tak, že relativní ceny budou přivedeny opět k hospodářské rovnováze. Nezaujatému pozorovateli zdálo by se nejpřirozenějším dosáhnouti tohoto cíle, tím způsobem, že bychom se snažili pozdvihnouti nižší ceny až k oné hladině, kde by byly opět v rovnováze s vyššími cenami. To by, přirozeně, znamenalo zdvihnouti všeobecnou hladinu cen, nebo to znamená, snížení peněžní jednotku na hodnotu, již měla před krisí. Deflacionisté, naproti tomu, pohlížejí na tuto otázku svým způsobem, považující deflacii samu o sobě za žádoucí věc. Oni myslí, že by se potřebné rovnováhy mělo dosíci tím, že by všechny ceny byly stlačeny na výši ceny nejnižší. Oni přehlížejí velká sociální zla, pracovní spory a politické nepokoje, nutně spojené s restriktivní politikou takové síly, jaké by bylo potřebí pro tento účel. A co je ještě důležitější, oni nechápou, že taková restriktivní politika by nezbytně vystavila nízké ceny novému tlaku a způsobila by, že by klesly ještě více. Přizpůsobení relativních cen, jehož je třeba, nemůže býti dosaženo touto cestou a jediný výsledek tohoto snažení by bylo pokračování procesu deflačního, který měl již tak neblahé účinky na světové hospodářství. To bylo opětovně řečeno během posledních několika let, avšak deflacionisté přehlíželi všechna taková varování a pokračování v jejich politice přivedla nás do nesnází stále rostoucích.«

Cassel sám přimlouvá se za *in fl a c i*. Tak praví na str. 94: »To nejlepší, co by země se zlatou měnou mohly učiniti pro rychlé hospodářské zotavení, bylo by bezodkladně započítí inflaci svých měn. Kdyby tato inflace byla počátkem rozvážné a dobře promyšlené politiky, mohla by býti řízena, a následující vzestup všeobecné hladiny cen statků mohl by býti udržen v takových mezích, jaké by byly považovány za žádoucí pro znovuzavedení potřebné rov-

nováhy mezi různými skupinami cen, mezd a obchodních dluhů. Kdyby v téže době Francie a Spojené Státy měly předvídatost a odvahu, přijmouti program pro splnění podmínek zde nastíněných pro znovuzavedení systému mezinárodní zlaté měny, přispěly by tím nejlépe k obnovení všeobecného blaha.«

Ve svém článku dříve citovaném ukázal jsem, že i v krisi po válkách napoleonských byla inscenována jakási přechodná malá inflace. V února 1822 následkem nářků rolníků odhodlala se vláda anglická navrhnouti parlamentu, aby byly vydány pokladniční poukázky v obnosu 4 mil. £ a aby jich bylo použito k zálohám a zápůjčkám obcím a k veřejným stavbám. Vlastním účelem tohoto návrhu bylo, jak praví Tooke, zvýšeným oběhem peněz podniknutí spekulací a tím hnáti ceny do výše. Vskutku se dle Jevonsových indexních čísel klesání cen v roce 1822 a následujících na čas zastavilo.

Jak máme posuzovati návrhy na inflaci nyní? Jest jisto, že po stránce sociální spravedlnosti působí každá inflace neblaze, a jest se jí — zvláště tam, kde nemluví pro ni zvláštní důvody, jako u menších států — úplně vystříhati. Ale jestliže vlády Anglie i Spojených Států zaujímají k inflaci stanovisko příznivější, třeba tu uvážiti, že inflace taková byla by nejlepším prostředkem, jak zaraziti stále pokračující klesání cen a tím i stále pokračující stoupání nezaměstnanosti. Z tohoto hlediska jest nám dle mého mínění posuzovati jednání nastávající měnové světové konference.